

მარინე ხუბუა¹

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/sou.2023.19.50>

ბანკების შემოსავლების ანალიზის საკითხები

აბსტრაქტი. ბანკის შემოსავლების ანალიზის საკითხების მთელი კომპლექსის ყოველმხრივი გაშუქებისათვის საჭიროა სპეციალური გამოკვლევის ჩატარება. ბანკებს ანალიზისთვის გააჩნიათ საკმაო მოცულობის საინფორმაციო ბაზა, რომლის ჩატარების საშუალებად შეგვიძლია გამოვიყენოთ მისი მეთოდების მთელი არსენალი. პირველ რიგში, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ შემოსავლების ანალიზის საერთო მეთოდოლოგიურ შემუშავებაზე, მისი ამოცანების დეტალიზაციაზე. ნაშრომში შესწავლილია ბანკების შემოსავლების გაანალიზების მეთოდები და ხერხები.

საკვანძო სიტყვები: პროცენტული და არაპროცენტული შემოსავლების ანალიზი, ფასიანი ქაღალდები, კრედიტი, ივესტიციები.

Marine Khubua²

Sokhumi State University

The Issues of Bank Revenue Analysis

Anstract. A special investigation is required in order to clarify the whole complex of the issues of bank revenue analysis. Banks have a sufficient information base for analysis and in order to carry out the analysis we can use a number of its methods. First of all we must focus on the general methodological development of income analysis and the details of its tasks.

Key words: analysis of interest and non-interest income, securities, credit, investments

¹ მარინე ხუბუა - ეკონომიკის დოქტორი. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

² Marine Khubua - Doctor of Economics. Associate Professor of Sokhumi State University

ძირითადი კვლევა. კომერციული ბანკების ფინანსური შედეგების ანალიზის პროცესში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მიღებული შემოსავლების მოცულობისა და ხარისხის შესწავლას. ბანკის პროცენტული შემოსავლების ანალიზის პროცესში აუცილებელია დავადგინოთ პროცენტული შემოსავლების მომტანი აქტივების საერთო და სტრუქტურული ცვლილებების სიდიდე, მოვახდინოთ მათი შემოსავლების გამოყენების ზრდის ტემპთან შედარება. ნაზარდ პროცენტად ითვლება ბანკის პროცენტული ოპერაციების შემოსავლები და ხარჯები, რომელიც მიეკუთვნება საანგარიშგებო პერიოდს, მაგრამ ამ პერიოდის ბოლოსათვის ჯერ არ არის მიღებული ან გადახდილი. მათი მოცულობა შეიძლება განვსაზღვროთ ფორმულით:

$$H = \frac{\text{კრედიტის საერთო თანხა (ანაბარი)} \times (\text{წლიური პროცენტული განაკვეთი} \times P)}{365 \text{ (დღეთა რიცხვი)}}$$

სადაც H- ნაზარდი შემოსავლება

P - ზრდის პერიოდი დღეებში (Синк 1996: 77).

ნაზარდი პროცენტების სიდიდე არ არის რეალური შემოსავალი ან ხარჯი, არამედ შემოსავლის მიღების უფლება, ან სხვა პირის სასარგებლოდ სახსრების გადახდის ვალდებულება და ნიშნავს, რომ პროცენტული შემოსავლების ზრდა ნაზარდი პროცენტული შემოსავლების ხარჯზე არ შეიძლება შეფასდეს დადებითად.

შემოსავლების ანალიზის პროცესში გარკვეული სპეციფიკა აქვთ ვადაგადაცილებული კრედიტებისაგან მიღებულ პროცენტებს. მისი შესწავლისას გაცემული კრედიტების პროცენტული განაკვეთის საფუძვლიანობის საკითხებთან ერთად, უნდა განვიხილოთ კრედიტების უზრუნველყოფის სხვა ტრადიციული ამოცანები, შევაფასოთ გაცემული სესხების რისკი ამა თუ იმ ჯგუფზე, ბანკის ანგარიშგებაში მისი ასახვის სისწორე, საკრედიტო რისკით გამოწვეული დანაკარგების დასაფარავად შექმნილი რეზერვის საკმარისობა, მისი შესაბამისობა ფაქტიურად გაანგარიშებულ თანხასთან.

კომერციულ ბანკებში არაპროცენტულ შემოსავლებს უნდა მივაკუთვნოთ:

- ✓ საკომისიო შემოსავლები;

- ✓ შემოსავლები, რომლებიც მიღებულია უცხოური ვალუტის, სავალუტო ფასეულობების და საკურსო სხვაობების ოპერაციებიდან;
- ✓ შემოსავლები, რომლებიც მიღებულია ძვირფასი ლითონების, ფასიანი ქაღალდების და სხვა ქონების ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციებიდან, ძვირფასი ლითონების, ფასიანი ქაღალდების და სხვა ქონების გადაფასებიდან;
- ✓ შემოსავლები დივიდენდების სახით;
- ✓ სხვა მიმდინარე შემოსავლები.

არაპროცენტული შემოსავლების ანალიზის ჩატარების დროს აუცილებელია განვსაზღვროთ მათი ხვედრითი წილი შემოსავლების საერთო მოცულობაში, გამოვავლინოთ ყველაზე უფრო შემოსავლიანი მომსახურების სახეობა, შევაფასოთ გაწეული მომსახურების თითოეული ჯგუფისათვის ბანკის მიერ საკომისიოების ფორმირებისას გამოყენებული მეთოდები, შევისწავლოთ გაწეული მომსახურების ფაქტიური თვითღირებულება, მეთოდური უზრუნველყოფის ხარისხი, რომელიც გათვალისწინებულია ცალკეული არასაკრედიტო მომსახურების თვითღირებულების განსაზღვრისათვის, გაირკვეს პერსონალისათვის არსებული მასტიმულირებელი სისტემის ეფექტიანობა, გაწეული მომსახურების ხარისხის და ღირებულების დონე.

კომერციული ბანკის შემოსავლების ძირითად წყაროს წარმოადგენს კრედიტების გაცემისა და საინვესტიციო ოპერაციებიდან მიღებული პროცენტები. სესხებზე დარიცხული და მიღებული პროცენტების, ფასიანი ქაღალდების ოპერაციებიდან მიღებული პროცენტების, სესხებიდან პროცენტების ვალუტის სახით მიღებული შემოსავლების ანალიზი, რომელთა თანმიმდევრობა და მეთოდიკა ზემოთ განვიხილეთ.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ საკრედიტო ოპერაციებიდან მიღებული შემოსავლების ანალიზის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს ბანკში არსებული საჭირო მეთოდური უზრუნველყოფა და საკრედიტო საბუთები, რომელთა სისრულე და ხარისხი ყოველმხრივ უნდა იქნეს განხილული.

სხვა სახის შემოსავლები მიღებული ფასიანი ქაღალდების ოპერაციებიდან, რომლებიც თავისთავად წარმოადგენენ დისკონტურ შემოსავლებს, აქციებში დაბანდებული დივიდენდები, ფასიანი ქაღალდების ოპერაციებიდან საკომისიოები, ფასიანი ქაღალდების გადაფა-

სებიდან მიღებული შემოსავლები, ბანკის ფასიანი ქაღალდების ოპერაციებიდან მიღებული შემოსავლების უმნიშვნელო ნაწილს შეადგენენ. ამასთანავე ბანკის მიერ მიღებული საპაიო და სააქციო შემოსავლები უნდა განვიხილოთ არა მარტო, როგორც გარეგან პირობებზე დამოკიდებული, არამედ შევაფასოთ ბანკის ხელმძღვანელობის მიერ მიღებული სიფრთხილისა და შორსმჭვრეტელობის პოზიციიდან.

იმ შემთხვევაში, როდესაც დივიდენდების, პროცენტების და წილობრივი მონაწილეობის შედეგად მიღებულ შემოსავლებს უკავიათ მაღალი ხვედრითი წილი ბანკის საერთო შემოსავლების ჯამში, არ არის საჭირო მათი მნიშვნელობის გადამეტებით შეფასება, რამდენადაც ისინი, როგორც წესი არ არიან სტაბილური.

კლიენტებისა და ბანკებისათვის გაწეული მომსახურებისათვის მიღებული საკომისიო შემოსავლები ასევე შემოსავლები, რომლებიც მიეკუთვნება „ბანკის სხვა შემოსავლებს“, პირდაპირ დამოკიდებულია კლიენტების მომსახურებასთან დაკავშირებულ დანახარჯებზე. საკომისიოს სიდიდეზე, რომელსაც იღებენ სხვა ბანკები ანალოგიური მომსახურებისათვის, საბანკო ოპერაციების ავტომატიზაციის ხარისხზე და სხვა ფაქტორებზე.

შემოსავლების ვერტიკალური ანალიზის ჩატარების შედეგად უნდა დადგინდეს ყველა განსახილველი პერიოდისათვის ბანკის შემოსავლების მიღების უზრუნველყოფელი ძირითადი ფაქტორები, ხოლო ჰორიზონტალური ანალიზის შედეგად დგინდება მათი დინამიკა, თანაც ეს ანალიზი უნდა განხორციელდეს შემოსავლების მაჩვენებლებზე ინფლაციის პროცესების ზეგავლენის გათვალისწინებით.

ბანკის მიერ საანგარიშგებო პერიოდში შემოსავლების ცვლილებაზე ინფლაციის გავლენა შეიძლება განისაზღვროს ინფლაციის წლიური ინდექსის გამოყენებით.

შემოსავლების სტრუქტურის დინამიკის შესწავლისას განისაზღვრება შემოსავლების ყოველი გამსხვილებული მუხლის ფაქტიური სიდიდის ბიზნეს-გეგმის მიხედვით დადგენილი სიდიდისაგან გადახრაზე მოქმედი ფაქტორების ზეგავლენა.

შემოსავლების ანალიზის დროს, რომელიც მიღებულია გაცემული კრედიტებისაგან პროცენტების სახით, საჭიროა შემოსავლების ყოველი ქვეჯგუფის შეფარდება ბანკის გამოყენებული აქტივების შესაბამის სიდიდესთან (Шернакова 1999:75).

გაცემული კრედიტებიდან მიღებული პროცენტები

ბანკის მიერ გაცემული კრედიტების საერთო ჯამი

თავის დროზე გადაუხდელი კრედიტებისგან მიღებული პროცენტები

თავის დროზე გადაუხდელი კრედიტების თანხა

ვადაგადაცილებული პროცენტების მიღება

ვადაგადაცილებული კრედიტების სიდიდე

სხვა დაბანდებებიდან მიღებული მიღებული პროცენტი

სხვა დაბანდებული სახსრების სიდიდე, რომელზეც გაიცა პროცენტები

ბანკში გახსნილი ანგარიშებიდან მიღებული პროცენტები

გახსნილ ანგარიშებზე თანხების ჯამი

დეპოზიტებიდან და სხვა დაბანდებებიდან მიღებული

ხელშეკრულებით გათვალისწინებული დეპოზიტებისა და სხვა დაბანდებული სახსრების ჯამი.

ბანკის მიერ მიღებული გადავადებული პროცენტების სიდიდის შემცირების მიზეზი შეიძლება იყოს არა მარტო პრობლემური კრედიტების მოცულობის შემცირება, არამედ კლიენტების მიერ საერთოდ გადაუხდელი სესხების მოცულობის ზრდა. მიღებული პროცენტების სიდიდის შედარებისას გადავადებულ კრედიტების სიდიდესთან, საჭიროა დადგინდეს ბანკის აღნიშნული შემოსავლების სიდიდის ცვლილებების ნამდვილი მიზეზები. თუ იზრდება პირველი შეფარდების მაჩვენებელი, ე. ი. ადგილი აქვს გადავადებული სესხების სიდიდის შემცირებას, რაც ბუნებრივია უნდა შეფასდეს დადებითად. მეორე მაჩვენებლის ზრდის დროს ხდება გადაუხდელი სესხების მოცულობის ზრდა.

შედარებით სტაბილურია კრედიტებისაგან მიღებული პროცენტული შემოსავალი და საბანკო მომსახურებიდან უპროცენტო შემოსავალი. არასტანდარტულს მიეკუთვნება ფასიანი ქაღალდების არასტანდარტული

ოპერაციებიდან მიღებული შემოსავლები. სახელმწიფოს მიერ სავალუტო კურსის, კერძოდ, აშშ დოლარის ლართან რეგულირების მიუხედავად, უცხოური ვალუტიდან მიღებული შემოსავლები შეიძლება არასტაბილურს მივაკუთვნოთ.

შემოსავლების ანალიზის გაღრმავება შეიძლება მსხვილი მსესხებლების მიხედვით, კლიენტების მიკუთვნებით ეკონომიკის გარკვეული დარგისათვის ძირითადი გარიგებების და ოპერაციების სახეობის ჭრილში. კომერციული ბანკების შემოსავლების შესწავლის განხილული საშუალებები შესაძლებლობას იძლევა შევაფასოთ მათი სიდიდე სხვადასხვა პოზიციებიდან, მაგრამ უთუოა, რომ ისინი არ შეიძლება ამომწურავნი იყვნენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Синк 1 (996) Синк М, Финансовый менеджмент: Учебное пособие- М. Изд. АО «Консалтбанкир»;
- Шербакова (1999) Шербакова Г. Н. Финансовый Анализ в Коммерческом Банке М 1999 с 74
- Ковалев (2010) Ковалев В.В. Управление финансами. Учебное пособие. М., ФБК- ПРЕСС;
- Русинова 2018: Менеджмент. Учебник. Под. ред. Ф.М. Русинова и М.А. Разду- М., ФБК-ПРЕСС;